

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

CONCEPT AND CONTENT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION

**Правоторова О.М., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного і господарського права
та правоохоронної діяльності
Херсонський державний університет**

У статті на основі чинного законодавства та думок щодо цієї проблематики вчених у галузі адміністративного права досліджено ключові аспекти адміністративно-правової охорони.

Адміністративно-правова охорона – це інститут адміністративного права, що складається з однорідних норм адміністративного права, правовий вплив яких спрямовано на попередження правопорушень (профілактика злочинів) та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються за допомогою адміністративного інструментарію – форм адміністративної діяльності публічної адміністрації, засобів адміністративного примусу й адміністративних процедур.

Адміністративно-правова охорона забезпечується через систему адміністративно-правових норм, доведено, що вона не може з погляду гносеології права існувати в таких вузьких межах, визначених державою, вона відображає об'єктивні суспільні відносини, захищає найбільш важливі цінності, які в певний відрізок часу можуть ще не бути формально оформлені у джерелах адміністративного права, забезпечується на основі адміністративно-правових норм і водночас регулюється нормами адміністративного права, які встановлюються не тільки державою, хоча нею насамперед.

Доведено, що з метою узгодження вітчизняного законодавства з вимогами світового товариства потрібно вживати слова «охорона», «захист» в одному розумінні, як синоніми, розділяючи їх для потреб адміністративно-правової охорони так: «захист» у найвищому розумінні ("protection in a very narrow sense") – «охорона» у найвищому розумінні; «захист» у вузькому розумінні ("protection in the narrow sense") – «охорона» у вузькому розумінні; «захист» у широкому розумінні ("protection in the broadest sense") – «охорона» у широкому розумінні.

Ключові слова: відповідальність, адміністративно-правова охорона, загроза, законодавство, національна безпека, суспільні відносини, адміністративно-правовий захист, публічна адміністрація, адміністративно-правові відносини.

In the article, the key aspects of administrative-legal protection are researched on the basis of current legislation and opinions on this problem of scholars in the field of administrative law.

Determined that the administrative-legal protection is an institution of administrative law, which consists of uniform rules of administrative law, whose legal influence is directed at the prevention of offenses (crime prevention) and the restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities through administrative tools: forms of administrative activity of public administration, administrative coercion and administrative procedures.

It is concluded that administrative-legal protection exists through a system of administrative-legal norms, and at the same time it is proved that it can not, from the point of view of epistemology of law, exist in such narrow limits as the state determines, it reflects objective social relations, protects the most important values, which during this period of time may not yet find the formal registration in the sources of administrative law, is provided on the basis of administrative law and simultaneously governed by the norms of administrative law, which will establish not only the state, although it primarily.

It is proved that in order to bring domestic legislation to the requirements of the world community, so that they understand us, there is a need to use the words "protection", "protection" in the same sense as synonyms, dividing them into the needs of administrative and legal protection on the following: "protection" in the highest sense ("protection in a very narrow sense"), there is "protection" in the highest sense; "protection" in the narrow sense ("protection in the narrow sense"), the analogue of which is "protection" in the narrow sense; and "protection" in the broad sense ("protection in the broadest sense") is analogous to "protection" in the broad sense.

Key words: responsibility, administrative and legal protection, threat, legislation, national security, public relations, administrative and legal protection, public administration, administrative-legal relations, administration.

Людська цивілізація розвивається у глобалізованому й урбанізованому світі в умовах інформаційного суспільства. Наша держава Україна не може бути осторонь цих світових процесів, вона обрала вектором свого розвитку прямування до європейської спільноти, європейських цінностей, а також прагне стати правовою державою із громадянським суспільством. Ці гуманістичні ідеали змушують державу створити нові умови для розвитку багатьох аспектів суспільного життя, особливо у правовому полі нашої. Багато вчених із різних галузей права розглядали у своїх працях ті чи інші аспекти правової охорони взагалі, а також адміністративно-правової охорони зокрема. Але вони зазвичай зазначали необхідність реформування правової бази, створення нових засобів щодо адміністративно-правової охорони саме своєї суспільної цінності (право власності – В. Галуцько [1–3], право інтелектуальної власності – С. Юркова [4], право на підприємницьку діяльність – С. Сідак [5], атмосферне повітря – С. Ворушило [6], тваринний світ – В. Книш [7], громадський порядок – М. Лошицький [9], В. Цикалевич [10], право на комп'ютерні програми – Р. Саунін [10; 11] та ін., цей перелік можна ще досить довго продовжувати). Проте дієва теорія адміністративно-правової охорони, її новітня

модель, сучасне концептуальне бачення до цього часу не набули наукового втілення.

Перш ніж досліджувати поняття та зміст адміністративно-правової охорони, варто звернутися до філософії права, на наш погляд, це доречно. На слухну думку В. Нерсесянца, різні визначення права, що становлять собою окремі напрями конкретизації змісту принципу правової рівності, виражають одну (і єдину) сутність права. Кожне із цих визначень передбачає й інші визначення в загальному контексті принципу правової рівності. Звідси і внутрішня змістова рівноцінність таких зовні різних визначень, як: право – це формальна рівність, право – це загальна і необхідна форма волі в суспільних відносинах людей, право – це всезагальна справедливість. Адже формальна рівність також передбачає волю та справедливість [12, с. 35].

Право, за Г.В.Ф. Гегелем, складається з того, що наявне буття взагалі є наявне буття вільної волі. Діалектика цієї волі збігається з філософським конструюванням системи права як царини реалізованої волі. Поняття «право» уживається в гегелівській філософії в таких значеннях: 1) право як свобода (ідея права); 2) право як визначена міра і форма свободи (особливе право); 3) право як закон

(позитивне право) [13, с. 15]. Узагалі варто зазначити, що філософія права є важливою складовою частиною всієї філософської системи Г.В.Ф. Гегеля. Завдання філософії права, за Г.В.Ф. Гегелем, – виявити ідею права й ідею держави, тому окрема наука не має, по-перше, вивчати позитивне право, по-друге, описувати, яким має бути право (згідно із природно-правовими поглядами), отже, її предмет – ідея права [14, с. 60].

Варто також звернути увагу на цінність права як здатність бути засобом для задоволення справедливих, прогресивних потреб та інтересів суспільства й окремих його членів. Сутність права – це головна, внутрішня, відносно стійка і якісна основа права, що відбиває його істинну природу та призначення в суспільстві [15, с. 33].

На слушну думку В. Котюка, явище і сутність – філософські категорії, які використовуються для пізнання соціальних закономірностей розвитку суспільства. Аналіз «явища» як феномену дає можливість виділити й побачити зовнішні його ознаки у практичному житті, зазвичай візуально. Категорія «сутність» відображає ядро, головні риси явища, які не лежать на поверхні, а потребують дослідження й застосування теоретичного абстрактного мислення [16, с. 28–29].

Людство стоїть на порозі значних змін. У період глобалізації та поступового позбавлення монополії державної влади над громадянами майбутнє будуть мати лише ті країни, які створять для людей кращі умови існування. Держави, у яких порушуються права людини, та держави, влада яких проводить довгострокову популістську соціальну політику, припинять своє існування [17, с. 9].

Реформування політичної системи, що відбувається сьогодні в Україні, здійснення адміністративної реформи на підставі співвідношення інтересів держави й інтересів громадян спонукають адміністративну науку до пошуку ефективних і якісно нових шляхів регулювання адміністративних відносин. Один із шляхів – узгодження понятійного апарату, який використовується, та розроблення наукових категорій, які б відбивали реалії сьогодення [18, с. 456].

У науці адміністративного права немає спеціальних монографічних досліджень, які б системно розкривали теорію адміністративно-правової охорони. Отже, не існує у вітчизняній теорії адміністративного права загальновищого підходу до змісту та поняття адміністративно-правової охорони як провідної категорії адміністративного права, що розкриває статичку й динаміку діяльності публічної адміністрації під час відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Водночас, на думку видатного вченого в галузі адміністративного права В. Авер'янова, вирішальна роль у правовому регулюванні взаємин між державою і людиною належить галузі адміністративного права, норми якої мають забезпечувати конкретне застосування конституційних приписів щодо різноманітних прав і свобод громадян у їх численних відносинах з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, посадовими особами, адже дотепер у національній доктрині адміністративного права, на жаль, переважають колишні радянські або, умовно кажучи, «неорадянські» підходи і штампи (догми). Вони аж ніяк не відбивають справжньої ролі адміністративного права як найдавнішого засобу публічно-правового регулювання відносин між публічною владою і людиною, що давно вже є загальноприйнятим стандартом у демократичних країнах світу. На слушний погляд В. Авер'янова, вирішальне значення для створення нової національної доктрини адміністративного права має переосмислення фундаментальних засад теорії адміністративного права, базове місце серед яких посідає наукове тлумачення предмета регулювання цієї галузі права. Адже саме з огляду на свій предмет адміністративне право виокремлюється як власне самостійна галузь українського права і визначається сфера її регулятивної дії [19, с. 11].

Його цілком підтримує С. Петков, який розглядає місце адміністративного права в сучасній системі права, його концептуальний вектор і сутнісний вимір. Він слушно зазначає, що, базуючись на вивченні місця адміністративного права в сучасній системі права, варто підкреслити необхідність повної ревізії таких явищ, як галузь права і галузь законодавства, їх співвідношення на рівні науки, законодавства, навчальних дисциплін (ще в римські часи це питання вирішувалося в інституціях провідних юристів) [20, с. 72].

Людиноцентристська теорія адміністративного права, у якій правам і свободам Людини відводиться основна роль, у сучасній Україні має стати домінуючою в теорії адміністративно-правової охорони.

Першочергово варто зазначити, що адміністративне право регулює різноманітні суспільні відносини з участю великого кола суб'єктів права, а діяльність публічної адміністрації багатовекторна та регулюється всіма галузями права, зокрема й адміністративного [21, с. 31]. Воно ставить за мету упорядковувати відносини між панівною владою і обивателем у справах державного управління (слово «адміністративний» походить від латинського *administratio* – «управління»). Завдання адміністративного права має велике суспільне значення. Організуючи суспільство, державна влада не залишає неврегульованою жодну сферу суспільного життя, жодного якоюсь мірою важливого куточка цього життя [22, с. 22].

На погляд Р. Калюжного, В. Шкарупи, Г. Забарного, адміністративне право посідає особливе місце в механізмі правового регулювання, оскільки є необхідним і важливим інструментом управління соціальними процесами [23, с. 176].

Предмет адміністративного права є сукупністю суспільних відносин, що пов'язані із владною діяльністю суб'єктів публічної виконавчої влади з виконання законів і актів правосуддя, якщо вони не стали предметом регулювання інших галузей права у процесі укладання та виконання адміністративних договорів, а також адміністративного судочинства, утворених із метою забезпечення реалізації та захисту прав громадян, створення умов для нормального функціонування громадянського суспільства та держави [21, с. 38]. Адміністративне публічне право є внутрішнім публічним правом, бо охоплює правові норми, що застосовуються до відносин між державою і юридичними особами, які не належать до іноземної держави [24, с. 5]. За нашим баченням, до предмета змісту адміністративно-правової охорони не належать питання адміністративної діяльності публічної адміністрації, що здійснюються за допомогою методів заохочення і переконання. Отже, не викликає сумніву теза про те, що попередження правопорушень (профілактика злочинів) і відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються публічною адміністрацією, є предметом адміністративного права та становлять основу розуміння адміністративно-правової охорони.

Щоби визначити поняття адміністративно-правової охорони, варто уточнити, що поняття – це форма мислення, що відображає предмети в їхніх суттєвих ознаках. Ознакою предмета називається те, у чому предмети схожі один з одним або чим вони один від одного відрізняються. Будь-які властивості, риси, стан предмета, які так чи інакше його характеризують, виділяють його, допомагають розпізнати серед інших предметів, становлять його ознаки. Ознаками можуть бути не тільки властивості, що належать предмету; відсутня властивість (риси, стан) також розглядається як його ознака [26, с. 458].

Тобто поняття адміністративно-правової охорони охоплює властивості, основні риси та характеристику явища, за допомогою яких можна виокремити його з-поміж інших правових категорій. В одному з енциклопедичних словників під терміном «судовий захист» мається на увазі сукупність процесуальних дій, які спрямовані на заперечення звинувачення чи пом'якшення звинуваченого (підсудний).

Узагалі термін «захист», як і «охорона», має багато різновидів [25, с. 454].

Розпочнемо з того, що, незважаючи на те, що дефініції «адміністративно-правова охорона» й «адміністративно-правовий захист» уживаються досить широко, чіткого їх розмежування не простежується. Одним із ключових питань у дослідженнях будь-якого правового явища є питання про його зміст. Для з'ясування змісту понять «адміністративно-правова охорона» і «адміністративно-правовий захист» потрібно почати з розмежування категорій «охорона» та «захист». Ці дефініції дуже близькі за змістом, тому іноді вживаються в юридичній літературі як тотожні слова та не мають чітких розбіжностей. Наприклад, в одному із тлумачних словників термін «захист» визначається як те, що захищає, є обороною, а термін «захистити» – як охороняти, огородити від посягань, від негативних дій, від небезпеки; попередити, забезпечити від чого-небудь. Тобто виникає ситуація, коли «охорона» визначається за допомогою слова «захист», а «захист» визначається за допомогою слова «охорона». Деякі вчені розглядають поняття «охорона» і «захист» як термінологічний інструмент, який допомагає визначати одне поняття через інше [18; 27 с. 459].

Так, на погляд І. Борисенко, у сучасній юридичній літературі існують різні підходи до визначення співвідношення понять «охорона» і «захист» прав: від вузького, коли під охоронною функцією фактично розуміється здійснення захисту після фактичного порушення права, до широкого, коли «правова охорона може охоплювати весь комплекс засобів, що забезпечують реалізацію закріплених правовими нормами суб'єктивних прав як в їхньому позитивному стані, так і в разі порушення» [28].

Особливу групу складають ті дослідники, які взагалі заперечують доцільність використання будь-якого із цих термінів. Наприклад, Т. Шубіна вважає, що термін «охорона права» не має юридичного значення і практично не застосовується в законодавстві, інакше кажучи, правове регулювання тих чи інших суспільних відносин, закріплення у правових нормах тих чи інших прав має загальнорегулятивний (неправоохоронний) характер [29, с. 17]. Дещо по-іншому розрізняє охорону та захист права А. Мордовець. Охорона прав свобод, як він уважає він, є станом правомірної реалізації прав і свобод під контролем соціальних інститутів, але без їх втручання. Заходи захисту застосовуються тоді, коли здійснення права свободи важке, але права волі ще не порушені. Якщо права свободи порушені, то їх потрібно не захищати, а відновлювати [30, с. 88]. Як зазначає у своїх працях А. Смирнов, така думка дослідника бездоганна. Охорона прав свобод, за логікою автора, є не охоронною, а регулятивною функцією права. Отже, виключається одна з функцій права, це суперечить самій суті права [31, с. 123].

У своїх працях М. Вітрук, розкриваючи особливості правового становища особистості, звертає увагу на гарантії охорони (захист) її прав, обов'язків і законних інтересів. Поняття «охорона прав» і «захист прав» ототожнювалися [32, с. 217–225]. Другий підхід полягає в тому, що «захист права» розглядається як складова частина більш об'ємного поняття «охорона права». Цю позицію висловлюють у своїх працях більшість учених, але вони іноді здійснювали таке розмежування за різними критеріями [18].

На слушний погляд Я. Вавженчука, що розкривав схожу проблематику, але у трудовому праві, поняття «захист» і «охорона» не є чітко визначеними та розмежованими за своїми змістом і сутністю, наявні розбіжності в самому тлумаченні зазначених понять: одні дослідники російської, української мови вважають, що ці терміни є тотожними і можуть визначатися один через одного; інші ж процес захисту включають до складу охорони як один із його складових елементів. Відповідно і у правовій сфері чіткого визначення співвідношення понять «охорона» прав і «захист» на сьогодні не існує. Аналіз

багатьох думок і чинного законодавства, положень Конституції України, трудового законодавства, а також проекту Трудового кодексу свідчить про те, що «охорона» – це більш широке за своїм змістом поняття, яке може в деяких випадках включати в себе захист. Чинне трудове законодавство під охороною трудових прав розуміє комплекс заходів і засобів, за допомогою яких устанавлюються трудові права, визначається порядок їх реалізації, забезпечується їх дотримання. Звідси чинне трудове законодавство охорону трудових прав розуміє широко, включаючи до неї і безпосередній захист трудових прав [33, с. 48].

У своїх працях Д. Кушерець, що досліджувала дещо суміжну з нами проблематику охорони та захисту майнових прав у сфері договірних права України, зазначає, що охорона відтворює статику договору, є лише засоби контролю та попередження порушень. Захист – це активна фаза, яка виникає після дій сторони, яка порушила умови договору. Тому охорона майнових прав завжди є активною фазою з погляду інформативності приписів чи застережень у кожному договорі. Водночас категорія захисту майнових прав є пасивною [34, с. 16].

Те, що одночасне вживання вказаних понять дещо ускладнює не тільки усвідомлення процесів, що відбуваються в межах їхнього змісту, але й перешкоджає належній реалізації прав, уже зазначалося в юридичній літературі, унаслідок чого запропоновано взагалі відмовитися від одного з термінів: «Законодавець не проводить чіткого розрізнення між цими двома термінами («захист» та «охорона»). З огляду на це, застосування цих двох термінів у законодавстві та їх довільне тлумачення науковцями певним чином заплутує правозастосовну практику та спричиняє плутанину в термінологічному апараті юридичної науки» [33, с. 48].

На погляд Р. Максимовича, проаналізувавши терміни «захист» і «охорона», потрібно зазначити, що спільними для них є правова природа і конституційний пріоритет, передусім людина і громадянин, а також діяльність держави й її структур, які спрямовані на забезпечення законності. Головна відмінність полягає у функціональному призначенні, адже об'єктом захисту є права людини, а охорони – діяльність, яка передбачає охорону закону, тобто захист закону [35, с. 105–106].

У межах нашої праці доречним вважаємо підтримати думку, за якою поняття «охорона» є ширшим порівняно з поняттям «захист» і охоплюється першим [28]. Правову охорону варто розглядати не тільки як устанавлення юридичних засобів, спрямованих на реалізацію суб'єктивного права та запобігання його порушенню, але і як правове регулювання правовідносин. Дійсно, норми про захист прав становлять лише частину охоронних норм, до яких належать запобігання порушенням, і ті, що встановлюють імперативний механізм їх реалізації [36, с. 62].

Додамо, що адміністративні правовідносини мають яскраво виражений імперативний характер. Водночас існують і окремі горизонтальні відносини, зокрема й адміністративно-договірних характеру, які в адміністративному праві мають чітко виражений допоміжний і тимчасовий характер [37, с. 588]. Регулюючи публічні відносини, адміністративне право має дві основні мети. З одного боку, воно визначає межі можливого втручання правлячої влади у сферу особистої самодіяльності громадян; з іншого – визначає ставлення громадян до позитивної діяльності самої державної влади [1, с. 64–65; 22].

Отже, адміністративно-правова охорона – це інститут адміністративного права, який складається з однорідних норм адміністративного права, правовий вплив яких спрямовано на попередження правопорушень (профілактика злочинів) та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються публічною адміністрацією на основі визначених засад і за допомогою адміністративного інструментарію.

Варто додати, що в кожному правовому середовищі право виконує відповідні функції, проте їх «регульовальна» або «охоронна» дія є різною в різних суспільствах і різних хронологічних межах. Тому право, як найбільш дієвий регулятор суспільних відносин, вирізняється також своїм функціональним навантаженням, у якому домінують або регулятивні, або охоронні властивості [38, с. 44–45, 460].

Якщо розглядати функції права як напрями його впливу на соціум, то щодо адміністративного права увага має бути звернена на той тип правових відносин, який підпадає під дію адміністративних норм. Розвиток демократичних ідей і їх втілення в діяльності держав зміщують акцент розуміння адміністративних правовідносин із суто виконавчо-розпорядчих, а також внутрішньоорганізаційних на такі, що мають «сервісний» характер. Регулятивна й охоронна функції мають бути спрямовані на створення сприятливих умов ефективної реалізації прав і обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин [39, с. 62].

На слухний погляд А. Колодія й А. Олійника, регулятивна функція спрямована на врегулювання суспільних відносин шляхом закріплення бажаної поведінки в тих чи інших галузях чи інститутах права. Охоронна функція спрямована на охорону відповідної системи суспільних відносин, на забезпечення їхньої недоторканності з боку правопорушників, на недопущення правопорушень, зменшення або усунення їх із повсякденного життя [38, с. 29–30].

У своїх працях В. Копейчиков відносить охоронну функцію права до спеціально-юридичних. Охоронна функція спрямована на захист позитивних суспільних відносин шляхом усунення соціально шкідливих і небезпечних діянь людей і їх об'єднань, відновлення порушених прав суб'єктів [41, с. 111].

Отже, адміністративно-правова охорона є такою, що деякою мірою пов'язана з охоронною функцією права, проте не тотожна їй, адже до предмета адміністративно-правової охорони належать питання попередження порушеного права, а за класичним правилом охоронна функція права включається в дію вже після порушення певного нематеріального чи матеріального блага особи.

Що стосується співвідношення захисту й охорони прав, то аналіз чинного законодавства свідчить про те, що ці терміни вживаються поруч, але здебільшого мають різне значення. Так, у Конституції України поняття «охорона» уживається в контексті «охорона праці, охорона громадського порядку, охорона здоров'я, охорона звання Президента, охорона прав і свобод» тощо; «захист» – «захист Вітчизни, державних символів, прав, свобод, професійних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності» тощо [42; 33, с. 45–46].

У чинних законах України, які регулюють охорону деяких об'єктів (наприклад, охорона культурної спадщини, охорона прав на винаходи та корисні моделі), у структурі

окремим розділом іде «Захист прав» (у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), «Захист традиційного характеру середовища та об'єктів культурної спадщини» (у Законі України «Про охорону культурної спадщини»). Закони, що регламентують порядок охорони окремих об'єктів, містять як норми, що встановлюють правила поведінки суб'єктів щодо охоронюваного об'єкта, так і порядок захисту цих об'єктів від протиправної поведінки та посягань. Водночас закони, що регулюють питання захисту (прав споживачів, економічної конкуренції, населення від інфекційних хвороб тощо), за своїм змістом спрямовані на регламентацію порядку дій суб'єктів права з метою недопущення порушення гарантованих прав, максимального усунення можливостей такого порушення або порядку відновлення порушених прав шляхом закріплення відповідних прав, повноважень цих суб'єктів та органів державної влади, громадських організацій тощо [42; 33, с. 45–46].

На наш погляд, правова охорона й охорона прав не є тотожними поняттями: правова охорона – це абстрактна, правотворча і правозастосовна діяльність, здійснювана за допомогою норм права та в межах правових норм; охорона прав – це діяльність з дотримання прав і свобод, забезпечення їх від посягань [42; 33, с. 45–46].

Зміст адміністративно-правової охорони за методами адміністративної діяльності публічної адміністрації (застосування заходів адміністративного примусу) поділяється на три рівні: перший рівень адміністративно-правової охорони здійснюється публічною адміністрацією у процесі запобігання правопорушенням і попередження їх: адміністративно-попереджувальна охорона або адміністративно-правова охорона в найвужчому розумінні; другий рівень адміністративно-правової охорони здійснюється публічною адміністрацією під час відновлення порушеного права: адміністративно-правовий захист, або адміністративно-правова охорона у вузькому розумінні; третій рівень – поєднання адміністративно-правової охорони першого і другого рівнів, коли публічна адміністрація комплексно здійснює попередження та відновлення порушеного права: адміністративно-правова охорона в широкому розумінні.

З метою узгодження вітчизняного законодавства з вимогами світового товариства, щоб вони нас розуміли, є потреба вживати слова «охорона», «захист» в одному розумінні, як синоніми, розділяючи їх для потреб адміністративно-правової охорони так: «захист» у найвищому розумінні (“protection in a very narrow sense”) – «охорона» у найвищому розумінні; «захист» у вузькому розумінні (“protection in the narrow sense”) – «охорона» у вузькому розумінні; «захист» у широкому розумінні (“protection in the broadest sense”) – «охорона» у широкому розумінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галуцько В. Охорона права власності: адміністративно-правові аспекти : монографія. Херсон : ХМД, 2008. 348 с.
2. Галуцько В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. 35 с.
3. Галуцько В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні і: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. 498 с.
4. Юркова Є. Адміністративно-правова охорона права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 15 с.
5. Сідак С. Адміністративно-правова охорона права на підприємницьку діяльність в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 19 с.
6. Ворущило С. Адміністративно-правова охорона атмосферного повітря : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 18 с.
7. Книш В. Адміністративно-правова охорона тваринного світу та роль міліції у її здійсненні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 17 с.
8. Лошицький М. Адміністративно-правові відносини у сфері охорони громадського порядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2002. 17 с.
9. Цикалевич В. Охорона громадського порядку органами внутрішніх справ України (адміністративно-правове регулювання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2009. 19 с.
10. Саунін Р. Адміністративно-правова охорона права на комп'ютерні програми в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 226 с.
11. Саунін Р. Адміністративно-правова охорона права на комп'ютерні програми в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 17 с.
12. Нерсесянц В. Філософія права : учебник для вузов. Москва : Издательская группа Инфра-М – Норма, 1997. 652 с.
13. Гегель Георг Вильгельм. Філософія права. Пер. с нем. Д. Керимов, В. Нерсесянц. Москва : Мысль, 1990. 524 с.

14. Нечипоренко О., Галушко В., Єщук О. Історія вчень про право : навчально-методичний посібник. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. 116 с.
15. Основы теории права и государства в вопросах и ответах : учебное пособие / А. Васильев и др. Харьков : ООО «Одиссей», 2002. 400 с.
16. Котюк В. Теорія права : навчальний посібник для юридичний факультетів вузів. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
17. Галушко В., Милько В. Людина і держава : монографія. Київ : Університет «Україна», 2014. 158 с.
18. Стукаленко О. Співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий правовий захист». Наукове товариство Івана Кушніра. 2012. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=46468>.
19. Авер'янов В. Не «керувати» людиною – служити їй. *Віче*. 2005. № 4 (157). С. 10–15.
20. Петков В. Місце адміністративного права в сучасній системі права: концептуальний вектор і сутнісний вимір. *Вісник АМСУ. Серія «Право»*. 2014. № 1 (12). С. 72–78.
21. Бахрах Д. О предмете административного права в России. *Государство и право*. 2003. Вып. № 10. С. 31–38.
22. Єлістратов А. Адміністративне право : Лекції / ред. та упоряд. В. Галушко, С. Діденко. Херсон : ХЮІ ХНУВС, 2007. 268 с.
23. Калюжний Р., Шкарупа В., Забарний Г. Основи держави і права : навчальний посібник. Київ : Паливода, 2002. 384 с.
24. Коваль Л. В. Адміністративне право : курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
25. Советский энциклопедический словарь / под ред. А. Прохорова и др. Москва: Советская энциклопедия, 1983. 1600 с.
26. Поняття як форма мислення. *Логіка*. 2012. URL: <http://logi2.ru/kontseptsij.html>.
27. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
28. Борисенко І. Теоретичні засади співвідношення понять охорони та захисту цивільних прав в глобальній мережі інтернет. *CONFCONTACT*. 2008. URL: <http://www.confcontact.com/2008jule/borisenko.php>.
29. Шубина Т. Теоретические проблемы защиты права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 1997. 21 с.
30. Мордонец А. Социально-юридический механизм обеспечения прав человека гражданина. Саратов, 1996. 154 с.
31. Смирнов А. Соотношение понятий «охрана прав» и «защита прав». *Вестник Томского государственного университета*. 2010. С. 123–125.
32. Галаган И. Административная ответственность граждан в СССР: Процессуальное регулирование. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1976. 198 с.
33. Вавженюк Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав у чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. Вип. 1. С. 45–49.
34. Кушерець Д. Охорона та захист майнових прав у сфері договірної права України : монографія. Київ : Знання України, 2014. 463 с.
35. Максимович Р. Співвідношення понять «охорона» та «захист» соціальних і економічних прав і свобод людини: теоретико-правові засади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 5. Т. 1. С. 101–106.
36. Легенченко М. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 59–65.
37. Правознавство : підручник / В. Копейчиков та ін. Київ : Юрінком-Інтер, 2002. 726 с.
38. Зінченко В. До питання про сутність і значення охоронної функції права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 44–48.
39. Миронець О. Реалізація охоронної функції адміністративного права. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2016. № 39. Т. 2. С. 62–67.
40. Основи держави і права: навчальний посібник / С. Гусарев та ін. Київ : Либідь, 1997. 208 с.
41. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник / В. Копейчиков та ін. Київ : Юрінком, 1997. 320 с.
42. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-4/43>

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ

FINANCIAL MONITORING IN THE SYSTEM OF COUNTERFEITING OF LEGALIZATION OF CRIME INCOME AND FINANCING OF TERRORISM

Рекуненко Т.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного права
і процесу та митної безпеки
Університет державної фіскальної служби України

Самойленко О.О., магістр кафедри адміністративного права
і процесу та митної безпеки
Університет державної фіскальної служби України

Стаття присвячена аналізу теоретичних аспектів і законодавчого регулювання підстав щодо ролі та місця фінансового моніторингу в системі протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. Розкрито суть системи протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму. У процесі узагальнено виявлення (типових і новітніх) методів, способів, фінансових інструментів і схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення, визначено пріоритетні напрями проведення фінансових розслідувань.

Проведено аналіз досліджень, на основі яких розраховувався Індекс сприйняття корупції, що свідчить про деяке зменшення рівня корупції у відносинах між бізнесом і державними структурами. Цьому могло сприяти запровадження автоматичного відшкодування Податку на додану вартість. Виявлення національних ризиків у системі протидії відмиванню грошей – своєрідний тест на спроможність країни сприяти затриманню злочинців шляхом ідентифікації та перехоплення їхніх доходів, одержаних злочинним шляхом, запобігати актам тероризму та терористичної діяльності. За результатами аналізу й узагальнення виявлених (типових і новітніх) методів, способів, фінансових інструментів і схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення визначено пріоритетні напрями проведення фінансових розслідувань: фінансування